

Programma van maatregelen:

Hombeek - Dorpskern

Het programma van maatregelen geeft een gemotiveerd advies over het al dan niet moeten nemen van maatregelen voor de omgang met archeologisch erfgoed bij bodemingrepen. Het beschrijft de aard van deze maatregelen en de uitvoeringswijze van de eventuele maatregelen.

Gemotiveerd advies

Het was mogelijk om al het vooronderzoek uit te voeren dat noodzakelijk is om met voldoende zekerheid een uitspraak te doen over de aanwezigheid en waarde van archeologische erfgoed. Het uitgevoerde vooronderzoek omvat een bureauonderzoek (projectcode 2016L272) een landschappelijk booronderzoek (projectcode 2016F182) en een proefsleuven- en proefputtenonderzoek (projectcode 2016H83). Deze onderzoeken werden uitgevoerd, volgend op een voorafgaand bureauonderzoek en landschappelijk onderzoek.¹

Binnen het projectgebied worden werken gepland die een bodemingreep betekenen. Ter hoogte van de wegenis blijft de verstoring binnen de marge van de reeds bestaande verstoring. Ter hoogte van het stationsplein werd in het verleden het aanwezige leemplateau afgegraven. Omwille daarvan zijn op deze plaats geen relevante archeologische waarden meer te verwachten.

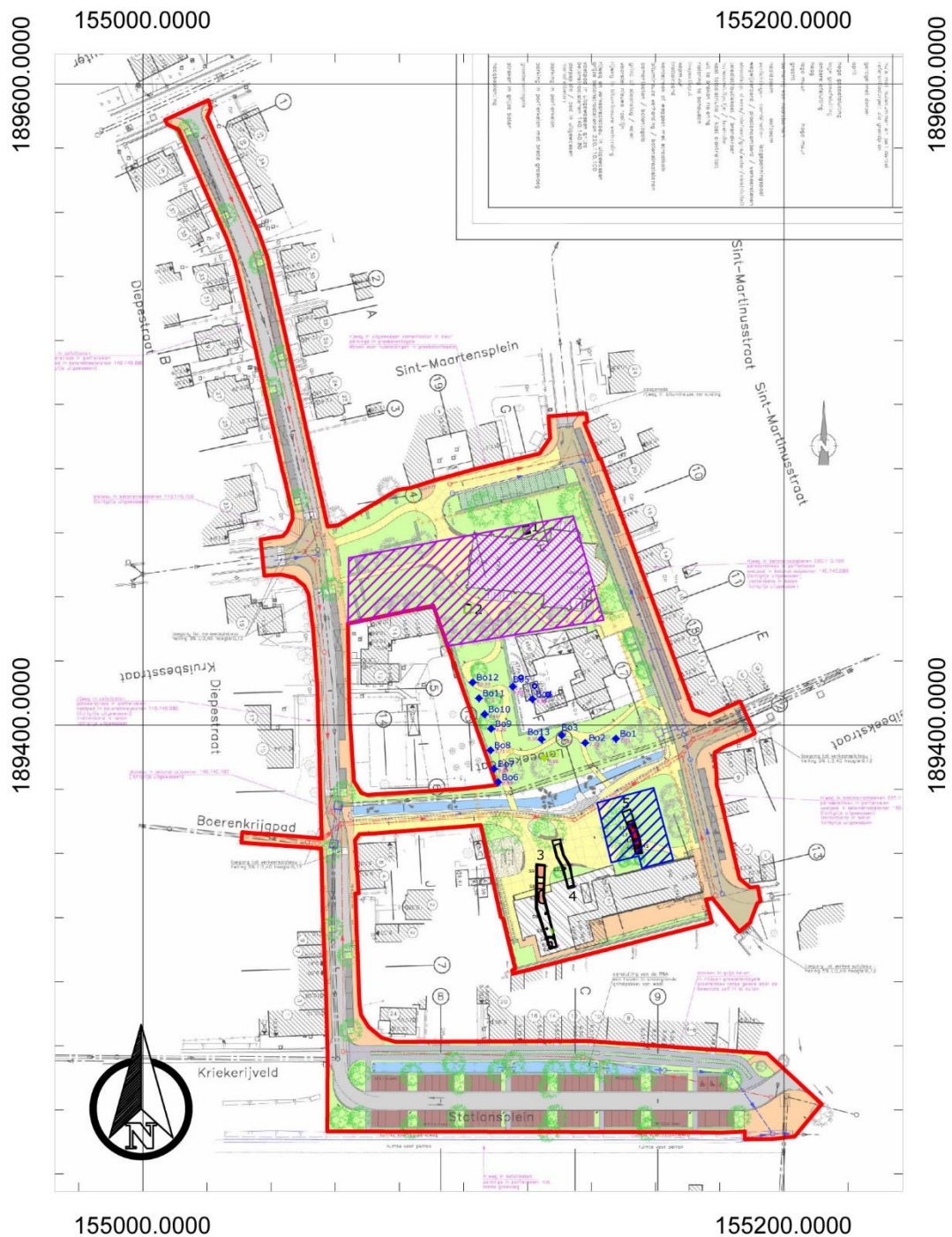
Ter hoogte van de kerktuin werd begraving vastgesteld ten noorden van de kerk, op een diepte van 95 cm onder het maaiveld. De geplande bodemingrepen zullen geen verstoring van de begraving veroorzaken. De diepte van plantkuilen dient wel beperkt te worden tot maximaal 65 cm onder het maaiveld, om voldoende buffer te houden ten opzichte van de begraving. De aangetroffen muurresten in deze zone zijn te relateren aan grafmonumenten. Ze werden voldoende gedocumenteerd tijdens het uitgevoerde vooronderzoek.

Tussen de kerktuin en de Leibeekstraat blijkt ernstige erosie plaatsgevonden te hebben. Daarvan getuigt het pakket colluvium dat vastgesteld is. Ter hoogte van de Leibeekstraat en net ten noorden ervan werd de aanwezige beekvallei onderzocht. De ligging en diepte werden nauwkeuriger bepaald en we verkregen inzicht in de ontstaansgeschiedenis en opvullingsgeschiedenis ervan. Dit toont aan dat ter hoogte van de beekvallei geen archeologische resten in situ te verwachten zijn. Ter hoogte van deze zone werden wel muurresten vastgesteld op een diepte tussen 40 en 70 cm onder het maaiveld. De muurresten komen overeen met gebouwen die te zien zijn op historische kaarten en die dateren uit de 19de eeuw. De muurresten bevinden zich echter ook ter hoogte van bomen die behouden zullen blijven. De geplande ingrepen hier beperken zich tot de aanleg van een wandelpad dat ca. 20 cm diep aangelegd zal worden. De beperkte afmetingen van de geplande bodemverstoring maakt dat verder archeologisch onderzoek ervan slechts een beperkt potentieel op kenniswinst betekent. Te beperkt om de kosten van bijkomend archeologisch onderzoek zinvol te maken.

Ter hoogte van het dorpsplein werden zoals verwacht de resten van de pastorie vastgesteld. De muurresten vangen reeds aan op een diepte van 40 cm onder het maaiveld. Dit is dicht onder de verstoringsdiepte van de geplande werken. Ook de aanleg van plantkuilen kan de muurresten van de

¹ Ryssaert, C./R. Paulussen/J. Orbons/B. Robberechts, 2016: *Hombeek – Vernieuwing Dorpsplein. Archeologisch vooronderzoek: bureauonderzoek, oriënterend landschappelijk booronderzoek*, conceptrapport Odin.

pastorie verstoren. Daarom wordt hier verder archeologisch onderzoek nodig geacht. De overige sporen die in deze zone aangetroffen werden, kennen een laag archeologisch potentieel.

Figuur 1: Overzicht van de nodige geachte maatregelen met aanduiding van de zone waar verder archeologisch onderzoek nodig is (blauw gearceerd) en waar behoud in situ nodig is (paars gearceerd), weergegeven op het ontwerpplan

Programma van maatregelen voor een archeologische opgraving

Vraagstelling en onderzoeksdoelen

Het doel van het onderzoek is het exploiteren van het aanwezige potentieel aan kennisvermeerdering met betrekking tot de pastorie, voor zover de geplande bodemingrepen de resten van de pastorie potentieel verstoren.

Dit kan door middel van volgende onderzoeksvragen:

- Wat is de aard, omvang, datering en conservatie van de aangetroffen archeologische resten?
- Hoe is de opbouw van de chronologie van de aanwezige archeologische resten?
- Wat is de omvang en onderlinge samenhang van de aangetroffen sporen. Kan een fasering onderscheiden worden?
- Kan het onderzoek de gegevens uit het archeologisch vooronderzoek bevestigen of bijstellen?
- Is er materiële cultuur aanwezig die inzicht biedt in het functionele gebruik van de site?
- Wat zeggen de aangetroffen vondsten over de welstand, levenswijze, sociale, economische en culturele achtergrond van de vormer van het assemblage of de assemblages?
- Levert het organische en anorganische vondstmateriaal nieuwe inzichten inzake ontstaans- en bewoningsgeschiedenis van de site, eventueel ook materiële cultuur?
- Welke analyses dienen uitgevoerd te worden om de kennis over (dit deel) van de site en in bredere zin de regio te verfijnen en/of bij te stellen?
- Hoe kaderen de resultaten van dit onderzoek binnen de bestaande archeologische kennis van de regio?

Onderzoeksstrategie en methode en technieken

Het betreft een site zonder complexe verticale stratigrafie. De zones voor opgraving worden onderzocht aan de hand van een vlakdekkende opgraving. Er is sprake van twee archeologische niveaus. Een eerste bevindt zich op een diepte van slechts 40 cm onder het maaiveld en stemt overeen met het niveau waarop muurresten te verwachten zijn. De tweede bevindt zich op een diepte van 1,77 m onder het maaiveld. Dit is de bovenzijde van de C horizon, waar mogelijk nog sporen aanwezig zijn. Het staat de vergunninghouder vrij om te bepalen of de opgraving zal gebeuren in één of meerdere opgravingsputten. De omvang van iedere put/ieder vlak is dusdanig dat er een goed ruimtelijk inzicht is en dat alle plannen naadloos aansluiten tot één overzichtelijk plan van het hele terrein.

Figuur 2: Overzicht van de verwachte opgravingsniveaus

Er moeten maatregelen genomen worden tegen overlast door regen- en/of grondwater. De maatregelen mogen niet schadelijk zijn voor het bodemarchief. Voorafgaand aan het vlakdekkend onderzoek wordt het peil van de grondwatertafel bepaald. Desgevallend worden de nodige maatregelen genomen zodat de opgraving kwalitatief kan uitgevoerd worden.

Verder zijn op dit moment geen afwijkingen ten opzichte van de Code van Goede Praktijken voorzien. Het betreft een site zonder complexe verticale stratigrafie, maar wel met muurresten.

Staalname en conservatie

Tijdens de opgraving dient een zo volledig mogelijke inzameling en registratie van natuurwetenschappelijke vondsten en een adequate staalname voor natuurwetenschappelijk onderzoek plaats te vinden, die een kwaliteitsvolle basis biedt om een assessment en eventuele verwerking en vervolgonderzoek uit te voeren. Verder dient ze kwaliteitsvolle analyses aan te leveren die vanuit natuurwetenschappelijke gegevens de archeologische interpretatie ondersteunen en versterken. De methode dient te voldoen aan de bepalingen van hoofdstuk 20 uit de Code van Goede Praktijk. De methode met betrekking tot de toepassing van conservatie dient te voldoen aan de bepalingen in Deel 4 van de Code van Goede Praktijk.

Baksteen- en mortelstalen dienen genomen te worden van elke constructiefase. Hetzelfde geldt voor natuurstenen bouwmaterialen. Van het natuursteen is het mogelijk de steensoort en de herkomst te bepalen. Gezien de relatief jonge datering van de verwachte archeologische vondsten wordt verwacht dat conservatie niet onmiddellijk aan de orde zal zijn, indien goede bewaringsomstandigheden na de opgraving gegarandeerd worden. Of conservatie noodzakelijk of wenselijk is, moet blijken uit het conservatie assessment in het kader van de opgraving.

Omvang en criteria

De onderzoeksdoelen zijn succesvol bereikt wanneer de vooropgestelde onderzoeksvragen en de bijkomende onderzoeksvragen die opgesteld worden naar aanleiding van het assessment beantwoord zijn.

De geplande bodemingreep ter hoogte van de resten van de pastorie betekent een verstoring van het bovenste deel van het archeologische bodemarchief. De op te graven zone bedraagt ca. 396 m² (Figuur 1, blauw).

Schatting duur

Voor de opgraving wordt op basis van de voorziene inzet van betrokken actoren (zie verder) de totale duur van het veldwerk geschat op 11 werkdagen. Het assessment wordt geschat op 5 werkdagen, de verwerking op 11 werkdagen en de rapportering op 7 werkdagen. De termijn voor conservatie en natuurwetenschappelijk onderzoek is op dit moment nog niet in te schatten. Ze is afhankelijk van de ingezamelde vondsten en stalen tijdens het veldwerk. Dit maakt dat de totale duur van de opgraving naar schatting 34 werkdagen bedraagt. De werkelijke duur van de opgraving kan afwijken van de schatting. De schatting is enkel indicatief.

Kostenraming

Op basis van de voorziene uitvoeringsmethoden, schatting van de termijn en voorziene inzet van betrokken actoren wordt volgende raming van de kosten vooropgesteld:

Veldwerk: 12455 euro

Assessment: 1740 euro

Verwerking: 5160 euro

Rapportering: 2600 euro

De kostprijs van conservatie en natuurwetenschappelijk onderzoek is op dit moment nog niet in te schatten. Deze is afhankelijk van de ingezamelde vondsten en stalen tijdens het veldwerk. Er kan uitgegaan worden van een kostprijs die maximaal zal liggen rond 20% van het geheel van de andere posten (4391 euro).

Dit komt op een raming van 26346 euro excl. BTW. De werkelijke kostprijs kan afwijken van de raming. De raming is enkel indicatief.

Noodzakelijke competenties

De actoren die betrokken moeten worden bij de uitvoering van de archeologische opgraving zijn:

- Een veldwerkleider met minstens 60 werkdagen opgravingservaring van sites met muurresten.
- Een assistent-archeoloog met minstens 30 werkdagen opgravingservaring van sites met muurresten.
- Een medewerker

Tijdens het uitgevoerde vooronderzoek werden de aardkundige eenheden beschreven door een aardkundige. Daarom is de aanwezigheid van een aardkundige niet meer noodzakelijk tijdens de opgraving. Tijdens de opgraving is het mogelijk dat de inzet van bijvoorbeeld een conservator, een natuurwetenschapper of een materiaaldeskundige nodig blijkt. In dat geval dienen de desbetreffende actoren betrokken te worden bij de uitvoering van het onderzoek.

Bij natuurwetenschappelijk onderzoek worden minstens de natuurwetenschapper en de veldwerkleider ingezet. Bij het assessment bij opgravingen worden minstens de erkende archeoloog en de veldwerkleider ingezet. De materiaaldeskundige, natuurwetenschapper, fysisch antropoloog en conservator worden betrokken indien de situaties zich voordoen waar zij voor verantwoordelijk zijn of in gespecialiseerd zijn. Bij de rapportering over de opgraving worden minstens de erkende archeoloog en de veldwerkleider ingezet. Bij conservatie en langdurige bewaring worden minstens de conservator, de veldwerkleider en de erkende archeoloog ingezet.

Om eventueel archeologisch vondstmateriaal kwaliteitsvol te behandelen en te bewaren wordt beroep gedaan op een conservator. De conservator coördineert het geheel van conservatiehandelingen die binnen het onderzoek gesteld worden. Indien nodig komt de conservator ter plaatste voor advies of gespecialiseerde handelingen. De conservator heeft ervaring met de behandeling van aardewerk en metaalvondsten uit de middeleeuwen tot de nieuwste tijd.

De natuurwetenschapper(s) moeten kennis hebben met betrekking tot de desbetreffende onderzoeksdomeinen, zoals natuursteendeterminatie en ¹⁴C-datering.

Risicofactoren

De plaatsing van bemaling is hoogstwaarschijnlijk niet nodig voor de uitvoering van de opgraving.

Bewaren of deponeren van het archeologisch ensemble

Eigenaar van de vondsten is de stad Mechelen. Het onderzoeksarchief wordt na afloop van het onderzoek gedeponerd bij het Onroerendergoeddepot Mechelen (Leuvensesteenweg 474, 2812 Mechelen).

Verwacht wordt dat het archeologisch ensemble in hoofzaak archeologische vondsten zal opleveren die goed bewaard zijn, omwille van hun relatief jonge datering. Bewaring moet gebeuren in een doorprikt zakje. Verder wordt verwacht dat het onderzoek een zekere hoeveelheid bouw materiaal zal opleveren. Stabiliserende conservatie is hoogstwaarschijnlijk niet aangewezen. Bij langdurige bewaring dienen schommelingen in temperatuur en relatieve luchtvochtigheid vermeden te worden door bewaring in een geschikte omgeving.

Programma van maatregelen voor behoud in situ

Ter hoogte van de zone rond de kerk kan het archeologische bodemarchief in situ behouden worden (Figuur 1, paars). Daartoe dienen de bodemingrepen in deze zone beperkt te worden tot een diepte van maximaal 65 cm. Zo blijft een bufferzone van 30 cm bewaard ten opzichte van het vastgestelde archeologische niveau waarop sporen van begraving voorkomen. Bijkomende maatregelen zijn niet nodig. Vooral de plantputten voor enkele bomen hebben een bodemversturende impact en dienen in diepte beperkt te worden tot maximaal 65 cm.

De opdrachtgever of zijn aangestelde moet het nodige toezicht houden en maatregelen treffen, opdat de maatregelen voor behoud in situ worden gerespecteerd. De maatregelen bestaan uit het beperken van de verstoringsdiepte tot maximaal 65 cm onder het maaiveld.

Er zijn geen risicofactoren waar rekening mee gehouden dient te worden. Het archeologisch ensemble dat het resultaat is van het archeologisch vooronderzoek zal overgedragen worden aan het Onroerenderfgoeddepot Mechelen (Leuvensesteenweg 474, 2812 Mechelen). Zo blijft het archeologisch ensemble van het vooronderzoek en van de opgraving bij elkaar.